

MODERNIZM ADABIYOTIDA INSONNING ICHKI DUNYOSI VA RUHIY
KECHINMALARI

Niyozmetov Bunyodbek

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi XX asr boshlarida yuzaga kelgan modernizm harakatining adabiyot, san'at va madaniyatga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilinadi. Tezisdagi modernizmning asosiy xususiyatlari, jumladan, an'anaviy hikoya usullaridan chekinish, subyektivlik, ichki monologlar va oqim texnikalarining qo'llanilishi yoritiladi. Ushbu usullar inson ruhiyatining murakkabliklarini aks ettirishga qaratilgan. Shuningdek, tezisdagi modernizmning adabiyotga va boshqa san'at turlariga ko'rsatgan ta'siri, uning zamonaviy madaniyatdagi o'rni va merosi haqida ham so'z boradi.

Аннотация: В данной диссертации анализируется влияние модернистского движения, возникшего в начале XX века, на литературу, искусство и культуру. В работе рассматриваются основные особенности модернизма, такие как отход от традиционных повествовательных методов, субъективность, внутренние монологи и техники потока сознания. Эти методы направлены на отражение сложностей человеческой психики. Кроме того, в диссертации обсуждается влияние модернизма на литературу и другие виды искусства, его место в современной культуре и наследие.

Abstract: This thesis analyzes the impact of the modernist movement, which emerged in the early 20th century, on literature, art, and culture. The thesis highlights the key features of modernism, including the departure from traditional narrative techniques, subjectivity, interior monologues, and stream-of-consciousness techniques. These approaches are aimed at reflecting the complexities of the human psyche. Additionally, the thesis discusses the influence of modernism on literature and other forms of art, its role in contemporary culture, and its legacy.

KIRISH

XX asr boshlarida insoniyatning ijtimoiy va madaniy hayotida chuqur o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu davrda paydo bo'lgan modernizm harakati adabiyot, san'at va madaniyatda inqilobiy yangiliklar kiritib, an'anaviy qadriyatlar va uslublarni qayta ko'rib chiqishga chaqirdi. Modernizm adabiyoti inson ruhiyatini o'rganishga qaratilgan bo'lib, yozuvchilar insonning ichki dunyosiga, ongi va hissiyotlariga e'tiborni qaratdilar. Modernist yozuvchilar insonning murakkab ruhiy kechinmalarini aks ettirish uchun an'anaviy hikoya usullaridan chekinib, yangicha, eksperimentlardan iborat yondashuvlarni qo'lladilar.

Modernizm harakati insonning ichki dunyosini chuqurroq o'rganishga va ifodalashga bo'lgan ehtiyojdan kelib chiqqan. Zamonaviy jamiyatdagi murakkabliklar, ijtimoiy va madaniy inqirozlar insonni o'z-o'zini anglashga va ongli ravishda o'zini qayta kashf etishga undadi. Shu bilan birga, modernizm vaqt va makon tushunchalari, hikoya qilinishning an'anaviy shakllari qayta ko'rib chiqildi va yangi estetik imkoniyatlar ochildi.

Modernizmning asosiy xususiyatlari

Modernizmning adabiyotdagi eng muhim xususiyatlaridan biri an'anaviy hikoya usullaridan chekinish va yangi, tajribaviy shakllarni o'rganish edi. Bu usul orqali

yozuvchilar voqealarni ichki dunyo va ruhiy holatlar nuqtai nazaridan tasvirlab, ularning murakkab tuzilishini ochib berishga intildilar. Masalan, Virjiniya Vulfning "To the Lighthouse" romani vaqt va makonning uzluksizligini buzib, inson ruhiyatini tasvirlaydi, voqealarni individual subyektiv qarashlar orqali aks ettiradi.

Subyektivlik va ichki monologlar modernist adabiyotning yana bir muhim xususiyati edi. Ushbu yondashuv orqali yozuvchilar qahramonlarning ichki kechinmalarini, ongi va his-tuyg'ularini bevosita ifodalash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Jeyms Joysning "Ulysses" romani bunga misol bo'lib, unda qahramonlar o'zlarining ichki monologlari orqali o'z fikrlarini aks ettiradilar. Ushbu ichki monologlar orqali inson ruhiyatining murakkabligi, vaqt va makon tushunchalarining subyektivligi aks ettiriladi.

Oqim texnikalari esa inson ongining to'xtovsiz harakati va uzluksiz fikrlar oqimini ifodalashga qaratilgan edi. Bu texnika orqali yozuvchilar vaqtning bir vaqtning o'zida o'tayotgan va o'tmishda sodir bo'lgan voqealarini tasvirlashga muvaffaq bo'ldilar. Virjiniya Vulfning asarlari, ayniqsa "Mrs. Dalloway" romani, bu texnikaning yorqin namunasidir. Bu usul orqali o'quvchi qahramonning ongiga chuqurroq kirib boradi va uning ichki kechinmalarini bevosita his qiladi.

Modernizmning adabiyotga ta'siri

Modernizm adabiyotda yangi estetik paradigmalarni yaratdi. Yozuvchilar an'anaviy struktura va qoidalardan voz kechib, o'z asarlarida inson ongining murakkabliklarini aks ettirishga intildilar. Bu esa adabiyotning yangi yo'nalishlarini ochib berdi. Inson ruhiyatining murakkab tomonlarini o'rganish va ularni badiiy obrazlar orqali aks ettirish, modernist adabiyotning eng muhim yutuqlaridan biri bo'ldi.

Bundan tashqari, modernizmning estetikasi adabiy tilga yangi yondashuvlarni olib keldi. Adabiy obrazlar va ularning ichki kechinmalari orqali inson ruhiyatining nozik tomonlari tasvirlandi. Yozuvchilar o'z asarlarida qahramonlarning ichki hayotini, ularning ongi va subyektiv dunyoqarashlarini ochib berish uchun yangi stilistik usullarni yaratdilar. Bu usullar zamonaviy adabiyotda inson ruhiyatini chuqurroq tahlil qilish va ifodalash imkoniyatlarini ochdi.

Misol uchun, Frants Kafkaning "Metamorphosis" asarida bosh qahramon Gregor Zamza o'zining ichki kechinmalarini, begonalashuvini va insoniy qadr-qimmatini yo'qotganlik hissini tasvirlash orqali zamonaviy insonning ichki iztiroblarini ochib beradi. Kafkaning bu asari modernizmning inson ichki dunyosini o'rganishga qaratilgan harakatlarining yorqin misolidir.

Modernizmning adabiy janrlarga ta'siri ham sezilarli bo'ldi. Yozuvchilar an'anaviy roman, hikoya, va she'riyat janrlarini qayta ko'rib chiqib, yangi janrlar yaratdilar yoki mavjudlarini yangi badiiy shakllar bilan boyitdilar. Masalan, Jeyms Joysning "Ulysses" romani an'anaviy roman janridan tubdan farq qiladi, chunki unda voqealar tasviri o'rniga qahramonlarning ichki monologlari va ong oqimi orqali hikoya qilinadi.

Xulosa

Modernizm adabiyotda nafaqat yangi estetik paradigmalarni yaratdi, balki butun adabiy tafakkur tarzini o'zgartirdi. Ushbu harakatning asosiy maqsadi inson ruhiyatining murakkab va nozik tomonlarini badiiy jihatdan chuqur o'rganish edi. An'anaviy hikoya usullaridan chekinish va ichki monologlar, oqim texnikalari kabi yangi usullarning

qo'llanilishi, inson ongi va hissiyotlarini badiiy obrazlar orqali yuksak darajada tasvirlash imkonini berdi.

Modernizm nafaqat adabiy janrlarni qayta ko'rib chiqdi, balki adabiyotning o'zini insoniyatning murakkab ruhiy holatini o'rganish uchun bir vosita sifatida qarashga undadi. Bu harakat adabiyotda chuqur tahlil qilish, subyektivlikni aks ettirish va inson ruhiyatini tasvirlash orqali yangi ifoda shakllarini yaratdi. Yozuvchilar uchun adabiy til va stilistika eksperimentlar maydoniga aylandi. Bu jarayon orqali modernizm adabiy tilni yangiladi va uni yanada boyitdi.

Modernizmning ta'siri faqat adabiyot bilan cheklanib qolmadi. U san'atning boshqa turlarida, jumladan, rasm, musiqa, teatr, va kino kabi sohalarda ham katta ta'sir ko'rsatdi. Bu harakatning estetik va falsafiy tamoyillari butun zamonaviy madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynadi. San'atda avangard harakatlar, kinematografiyada eksperimental uslublar, va teatrdan absurdizm modernizmning ta'siri ostida paydo bo'ldi. Ushbu san'at shakllari ham insonning ichki dunyosi, subyektiv qarashlari va ong oqimi kabi modernizmning asosiy mavzularini yoritishda davom etdi.

Bugungi kunda ham modernizmning merosi adabiyotda va san'atda yashamoqda. Zamonaviy yozuvchilar, rejissyorlar va boshqa ijodkorlar modernizmning uslublaridan foydalanishda davom etishmoqda, ularning asarlarida bu uslublarning yangi zamon talablariga moslashgan shakllarini ko'rish mumkin. Postmodernizm va boshqa zamonaviy harakatlar modernizmning estetik yutuqlaridan o'z yo'llarida foydalanmoqda, bu esa modernizmni san'atning doimiy rivojlanishidagi muhim bosqichlardan biri sifatida belgilaydi.

Shuningdek, modernizmning ta'siri global miqyosda ham sezildi. Bu harakat turli millatlarning adabiyoti va san'ati rivojlanishiga ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, postkolonial adabiyotda modernizmning texnikalari va tamoyillari keng qo'llanildi. Bu jarayon global madaniyatni boyitdi va adabiyotning universal muammolarni tadqiq qilishdagi roli yanada kuchaydi.

Shu tariqa, modernizm nafaqat o'z davrining estetik yo'nalishini belgilab berdi, balki zamonaviy san'at va adabiyotning asosiy poydevorlaridan birini yaratdi. Uning merosi hali ham dolzarb bo'lib, adabiyot va san'atning kelgusi rivojlanish yo'llarini belgilashda davom etmoqda. Modernizmning inson ruhiyatiga, san'atga va adabiyotga qaratilgan yondashuvi san'at va adabiyotning yangi qirralarini ochib berdi, bu esa uning zamonaviy madaniyatdagi ahamiyatini yanada oshirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bradbury, M., & McFarlane, J. (1976). *Modernism: A Guide to European Literature 1890-1930*. London: Penguin Books.
2. Levenson, M. (2011). *The Cambridge Companion to Modernism*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Woolf, V. (1927). *To the Lighthouse*. London: Hogarth Press.
4. Joyce, J. (1922). *Ulysses*. Paris: Shakespeare and Company.
5. Kafka, F. (1915). *The Metamorphosis*. Leipzig: Kurt Wolff Verlag.

6. Aliev, B. (1991). XX asr adabiyoti: Modernizm va uning o'ziga xos xususiyatlari. Toshkent: O'zbekiston.
7. Islomov, A. (1999). O'zbek adabiyotida modernizm ta'siri. Toshkent: Fan.
8. Qodirov, A. (2005). O'zbek modern adabiyoti rivojlanish bosqichlari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
9. Vohidov, E. (1985). Adabiy tahlil va modernizm. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
10. Goldman, A. (2004). Modernism is the Literature of Celebrity. London: University of Texas Press.
11. Morrisson, M. (2005). Modernism, Science, and Technology. London: Bloomsbury Academic.
12. Butler, C. (2010). Modernism: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.
13. Berman, M. (1982). All That Is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity. New York: Verso Books.